

STICHTING tot behoud
van MONUMENT EN LANDSCHAP
in de gemeente UBBERGEN

Monumentenprijzen en Ton Gijsbersmonumentenprijs

N.H. Bartholomeuskerk, Beek
foto E. J. Vogelesang, 2002

juryrapport 2000 - 2002

STICHTING TOT BEHOUD VAN MONUMENT EN LANDSCHAP IN DE GEMEENTE UBBERGEN

Monumentenprijzen en Ton Gijsbersmonumentenprijs

2000 - 2002

Voorwoord

Het is nu voor de achtste keer dat de Stichting tot Behoud van Monument en Landschap in de Gemeente Ubbergen de tweejaarlijkse monumentenprijzen uitreikt. Sinds deze prijzen in 1988 voor het eerst werden uitgereikt zijn talloze panden en bijbehorende landschapselementen door de verschillende jury's bekeken en beoordeeld. Ook dit jaar weer heeft een door het stichtingsbestuur benoemde jury 52 monumentale panden en landschapselementen onder de loep genomen om te beoordelen of deze voor een *Aanmoedigingsprijs*, voor een *Eervolle onderscheiding* of voor de *Ton Gijsbers Monumentenprijs* in aanmerking konden komen. Voor de periode 2000-2002 heeft de jury specifiek aandacht geschonken aan landschaps- en tuinelementen in de gemeente Ubbergen.

Nominaties

Van de 52 door de jury beoordeelde objecten zijn er uiteindelijk 17 genomineerd in twee categorieën: de *Aanmoedigingsprijzen* (acht nominaties) en de *Eervolle onderscheidingen* (negen nominaties). Met deze prijzen zijn geen grote geldbedragen gemoeid. Men moet ze zien als een stimulans en een beloning voor eigenaren die actief en met respect voor de historie met hun bezit omgaan. Niettemin heeft de Stichting voor de winnaars toch een aardige geste in petto.

Ton Gijsbers Monumentenprijs

De *Ton Gijsbers Monumentenprijs* is in het jaar 2000 ingesteld en vernoemd naar Ton Gijsbers, oud-voorzitter en medeoprichter van de Stichting. Deze prijs zal worden uitgereikt aan één van de prijswinnaars in de categorie *Eervolle Onderscheiding* die naar het oordeel van de jury op een bijzondere wijze een bijdrage heeft geleverd aan de instandhouding van een voor de gemeente Ubbergen waardevol monumentaal pand of landschapselement.

In het hiernavolgend juryrapport 2000-2002 gaan wij eerst in op de verschillende criteria die gehanteerd zijn bij de vaststelling van de nominaties. Vervolgens geven wij een beschrijving van alle nominaties en de beoordeling van de jury.

Namens de jury,

Drs. B.H.G.M. Willems, voorzitter

Juryrapport 2000 - 2002

betreffende de toekenning van een onderscheiding aan eigenaren van gebouwen, erven of tuinen en aan organisaties op landschappelijk gebied, die over de afgelopen twee jaren - in het kader van goede monumentenzorg of landschapsbehoud - hun eigendom met zorg hebben gerestaureerd of onderhouden dan wel die door hun (vrijwilligers-)werk een bijdrage hebben geleverd aan het herstel of het onderhoud van het landschap in de gemeente Ubbergen.

De Stichting tot behoud van Monument en Landschap kent hiervoor sedert 1988 eenmaal in de twee jaar een aantal onderscheidingen toe, die in twee categorieën worden verdeeld:

Allereerst is er de Aanmoedigingsprijs.

Hiervoor worden genomineerd eigenaren, die in de afgelopen periode zijn begonnen met een - naar het oordeel van de jury - verantwoorde maar nog niet voltooide restauratie, renovatie of herstel van hun eigendom en aan personen of organisaties, die bezig zijn met het herstel of behoud van het landschap en daarvan de eerste resultaten hebben verwezenlijkt. Een nominatie houdt een aansporing in om op de ingeslagen weg voort te gaan. Uit deze voordracht worden vijf genomineerden gekozen, die voor de prijs in aanmerking komen.

Vervolgens is er de Eervolle onderscheiding.

Hiervoor worden genomineerd eigenaren, die - naar het oordeel van de jury - in de afgelopen jaren hun huis, al of niet monument, hun tuin, hof of erf op een voorbeeldige wijze hebben onderhouden of gerestaureerd en daarbij zoveel mogelijk het oorspronkelijke karakter intact hebben gehouden. Ook worden hiervoor genomineerd personen of organisaties, die de afgelopen jaren op cultuurhistorisch verantwoorde wijze erven, tuinen of landschapselementen hebben hersteld.

Vijf van de genomineerden in deze categorie hebben zich - naar het oordeel van de jury - op een bijzonder verdienstelijke wijze ingezet voor het monumentale en landschappelijke erfgoed in de gemeente en ontvangen daarom van het stichtingsbestuur als ondersteuning van deze Eervolle vermelding een speciale prijs. Aan één van deze vijf wordt bovendien toegekend:

de Ton Gijsbersprijs

Het stichtingsbestuur heeft namelijk in 2002 besloten één hoogste onderscheiding te verlenen en daaraan de naam te verbinden van de oud-voorzitter wegens zijn verdiensten voor het behoud van het waardevolle culturele erfgoed in de gemeente Ubbergen. Deze prijs wordt toegekend aan een eigenaar of organisatie, die in de afgelopen twee jaar - naar het oordeel van de jury - op een uitzonderlijk verdienstelijke wijze hun monumentale eigendom hebben gerestaureerd ofwel belangrijke landschappelijke waarden hebben teruggebracht of voor teloorgang hebben behoed.

De jury, bestaande uit de heer Ir. G.G.L.M. Cremers, stedenbouwkundige, de heer P.J. de Leeuw, oud-bestuurslid van de stichting, mevrouw E.J. Vogelesang B.N.T., landschapsarchitecte, en de heer drs. B.H.G.M. Willems, bestuurslid van de stichting, heeft in de afgelopen maanden een vijftigtal panden, erven, tuinen en landschapselementen, verspreid over de kerkdorpen in de gemeente, in oenschouw genomen en kritisch beoordeeld.

De jury hechte hierbij bijzondere waarde aan de volgende factoren:

- de mate waarin het oorspronkelijke concept of de uiterlijke verschijningsvorm van het bouwwerk en de daarbij behorende tuin, erf en overige landschappelijke waarden bewaard zijn gebleven dan wel werden teruggebracht;
- de inzet en de bereikte resultaten van vrijwilligerswerk ten behoeve van het behoud, het terugbrengen of het herstel van belangrijke landschappelijke objecten;
- of de latere (noodzakelijke) veranderingen, uitbreidingen dan wel aanpassingen harmonieus zijn geschied;
- hoe de huidige staat van onderhoud is;
- en hoe de onmiddellijke omgeving zich landschappelijk manifesteert.

Gelet op deze uitgangspunten komt de jury tot het volgende advies:

Genomineerd worden voor de aanmoedigingsprijzen de volgende eigenaren en organisaties:

1. De heer en mevrouw E. van Boxtel, Rijksstraatweg 31, 6574 AA Ubbergen.
Huize Avalon

De nieuwe eigenaar heeft de houten vloeren en de stucplafonds hersteld, de tegels uit de badkamer gespaard en aangebracht in de toiletruimte, en de houten balusters van de trap opnieuw geplaatst. De oorspronkelijke verwarmingsradiatoren zijn ontroest en gehandhaafd. Er staat nog veel werk te wachten aan het exterieur van het huis, aan het vervallen koetshuis en aan het herstel van de tuin, die op onderdelen nog herinnert aan de 19e eeuwse Engelse romantische tuinaanleg van Huis Ubbergen. Te hopen is daarbij dat de waterlopen en vijvers in de tuin van Avalon kunnen worden hersteld.

2. Landschapsbeheer Smorenhoeck / Koningsholster, t.a.v. mevrouw A. Verkruijsen, Rijksstraatweg 180, 6573 DC Beek.

Vrijwilligersclub van aanwonenden, ondersteund door de Stichting wAarde, die de zichtvelden langs de zuidzijde van de Rijksstraatweg en in de bossen en velden van het landgoed Wylerberg verbetert, in stand houdt en verfraait op basis van een plan van Staatsbosbeheer. De clubgenoten werken als vrijwilliger één zaterdag in de maand aan dit project. De positieve resultaten zijn zichtbaar en dit initiatief verdient lof en navolging.

3. De heer en mevrouw A.J. Mooij, Bosweg 31, 6573 EA Beek.

Villa de Hanenberg; eigenaar spreekt liever van: de Severen.

Dit huis werd omstreeks 1900 gebouwd in de tuin van de vroegere villa "de Severen". De naam "de Hanenberg" is twijfelachtig en mogelijk topografisch onjuist. Wat meteen in het oog springt aan deze villa is de overhoeks geplaatste erker op het niveau van de verdieping, gedragen door onlangs zorgvuldig herstelde, fraai gevormde houten consoles en voorzien van een torenachtige bekroning met dakjes boven en onder de kleine uitzichtramen en uitlopend op een piron. Op het dak treffen we een eigenwijs klokkenstoeltje aan met een dakje erboven. Het huis heeft een opmerkelijke detaillering in bouwvormen, houtwerk en raampartijen en een verrassende tekening in de dakpannen met daar bovenop grote pironen. Het is in de loop van de voorbije eeuw goed onderhouden en bijna geheel gaaf gebleven. Het zou het huis sieren, als de later in de voorgevel geplaatste grote ramen vervangen zouden worden door de oorspronkelijke. Een vakkundige snoeibeurt van de omliggende tuin zou het aanzien van het huis ten goede komen.

4. Vereniging van vrijwilligers Huis te Schengen, t.a.v. de heer Th. Merkus, de Ravenberg 20, 673 DZ Beek.

Onder deskundige leiding van de actieve oud-boswachter is een groep vrijwilligers aan de slag om de tuin van Huis te Schengen in de oude verschijningsvorm terug te brengen. Daarvoor wordt met de eigenaar, het Geldersch landschap, een beheersplan opgesteld. Dat gaat ook uit van de oorspronkelijke aanleg van die tuin. Het landhuis is op zichzelf reeds een pronkstuk in de heuvels van Berg en Dal, de tuin versterkt het aanzien. Alle waardering voor dit initiatief.

5. De heer M. Loosen en mevrouw C. van de Loo, Rijksstraatweg 172, 6573 DC Beek.

Woonhuis

Van dit huis, met een duidelijk Duitse architectuur, dat in 1922 in opdracht van grootvader Van de Loo werd gebouwd, werd het bordes met fraaie ornamentiek geheel in oorspronkelijke staat gerenoveerd. Daarbij werden nieuwe hardstenen traptreden aangebracht. Hersteld is tegelijk de smeedijzeren balustrade met een schildje, waarop in sierlijke letters het monogram van de stichter van het huis wordt vermeld. De voordeurpartij in Jugendstil is buitengewoon gaaf bewaard gebleven. De grijze cement-beploistering van het souterrain werd grotendeels van een nieuwe, sprekende kleur voorzien, die goed accordeert met de kleur van de spiegels van de luiken, die onlangs opnieuw zijn geschilderd en teruggehangen. Dat heeft het aanzien van het huis zeer verbeterd. Er is echter nog werk te verzetten aan onder meer de gevels, aan de luiken van de halfronde uitbouw in de oostgevel en aan het balkon aan de achterzijde.

6. Stichting wAarde, t.a.v. de heer Th. Slobbe, Rijksstraatweg 174, 6573 DG Beek.

Vanuit het kantoor in de prachtige expressionistische villa Wylerberg trekken de medewerkers en vrijwilligers regelmatig de bossen in van het landgoed om langs paden en weilanden verschillende typen vlechthekken terug te brengen. Heggenvlechten was een bijna uitgestorven ambacht geworden. De stichting heeft weer mensen opgeleid voor dit oude beroep en werkt met subsidie van de overheid op diverse plaatsen in het land. Ook begeleidt en ondersteunt zij vrijwilligersactiviteiten op het gebied van landschapsbeheer en -onderhoud, zoals de Beekse groep Smorenhoeck/Koningsholster en de vereniging de Ploegdriever in de Ooijpolder en Groesbeek. Taalkundig heeft de stichting ook succes geboekt: ze is erin geslaagd het woord "vlechthekken" weer in de Dikke Van Dale opgenomen te krijgen.

7. De Ploegdriever, t.a.v. de heer Z. Stappershoef, Kerkdijk 50, 6577 JL Erlecom.

Deze vereniging is ontstaan uit verschillende organisaties van onder meer agrariërs, natuurbeschermers en milieuwerkgroepen in Ooij en Groesbeek. De doelstelling is boeren in de streek deskundige beheerders van het landschap te maken en voor deze beheersfunctie een passende vergoeding van de overheid te verkrijgen. Maar intussen wordt al kleinschalig gewerkt aan het onderhoud van landschapselementen, zoals het knotten van bomen, het snoeien van hoogstammige vruchtbomen en van hagen, het terugbrengen van heggen en het aanleggen van bloemrijke akkerranden. Een aantal resultaten is al te zien in de Polder.

8. De heer R. van Oppenraaij, Van Heijstlaan 33, 2675 VA Honselersdijk.

Hoogstamboomgaard voor boerderij de Plezenburg in Leuth

Er zijn rond Ooij en Leuth maar heel weinig hoogstamboomgaarden in stand gebleven. Deze hier aan de Plezenburgsestraat is nog intact, maar is de laatste jaren niet meer bijgehouden. Goed zichtbaar is nog de vakkundigheid van het vroegere snoeien waardoor de bomen een bijna platte kruin hebben gekregen om zo het zonlicht zoveel mogelijk kans te geven de appels te kleuren. Nu staat het intussen opgegroeide lot hoog op de takken en het is te hopen, dat deze boomgaard na een nieuwe snoeibeurt - eventueel met hulp van vrijwilligers - als historisch en landschappelijk waardevol ensemble behouden blijft.

Uit de bovengenoemde acht genomineerden worden de volgende vijf - wegens hun bijzondere verdiensten - door de jury voorgedragen voor de **toekenning van de aanmoedigingsprijs**:

1. De heer en mevrouw R. van Boxtel, Rijksstraatweg 31, 6574 AA Ubbergen
2. De heer en mevrouw A.J. Mooij, Bosweg 31, 6573 EA Beek
3. De heer M. Loosen en mevrouw C. van de Loo, Rijksstraatweg 172, 6573 DC Beek
4. Stichting wAarde, t.a.v. de heer Th. Slobbe, Rijksstraatweg 174, 6573 DC Beek
5. Vereniging de Ploegdriever, t.a.v. de heer Z. Stappershoef, Kerkdijk 50, 6577 JL Erlecom

Vervolgens worden genomineerd voor de **eervolle onderscheiding** de volgende eigenaren:

1. Romulus Property V BV, Rijksstraatweg 24, 6574 AD Ubbergen

VillaWaalheuvel

De klokketoren werd vakkundig gerestaureerd, met name de verrotte houten dakconstructie en de dakbedekking met lood en zink. Dat herstel was een staaltje van ouderwets vakmanschap! Ook kreeg de representatieve voorgevel een nieuwe schilderbeurt. Die steekt nu scherp af tegen de poort, het hekwerk en de verweerde posten langs de Rijksstraatweg. Onderhoud hiervan en een herstel van de tuin met zijn trappen en bordessen zou het monument zeer ten goede komen. Waalheuvel blijft een pronkstuk voor het dorp Ubbergen.

2. Mevrouw J. van den Boogaard, Rijksstraatweg 55, 6577 CJ Beek.

Woonhuis

Zeer goed onderhouden woonhuis uit de tijd en in de stijl van de jaren dertig van de vorige eeuw. Het is een van de ontwerpen van de Beekse gemeente-architect Van den Boogaard, van wie meer van dit type woningen uit die tijd in de gemeente gebouwd zijn. Dit huis evenwel heeft zijn originele verschijningsvorm bijna onveranderd behouden: mooie detaillering van ramen en dakhoeken. De gepotdekselde houten balkon-balustrade heeft niet meer de kleur van toen en de hoge schoorsteen is spijtig genoeg verdwenen.

3. De heer en mevrouw W.C.F.H. van Boldrik en mevrouw D. Daamen, Rijksstraatweg 81, 6573 CK Beek.

Woonhuis

Een rigoureuze inwendige verbouwing van dit monumentale huis werd uitgevoerd met respect voor de bouwgeschiedenis en met behoud van zoveel mogelijk historische elementen, zowel in het interieur als aan het exterieur. Voor zover uitwendige aanpassing nodig was, werd rekening gehouden met de aanwezige verschijningsvorm van gevels en daken. De gevels van het huis kregen tenslotte ter completering van deze renovatie een opvallende kleur, die het Monumenten Advies Bureau Nijmegen zou hebben teruggevonden onder een dikke laag eerdere schilderbeurten. Een sieraad voor het dorp Beek!

4. Kerkvoogdij/beheersstichting N.H. Kerk, p/a de heer J. van Doorn, Hermelijnstraat 20, 6573 XX Beek.

N.H. Kerkgebouw Beek

De toren van de kleine Bartholomeuskerk in het centrum van Beek begon enkele jaren geleden los te scheuren van het schip. Bij onderzoek bleek dat voorgaande restauraties niet altijd vakkundig waren uitgevoerd. Vooral het aanbrengen van een grote opening op de verdieping tussen het schip en de torenmuur ten behoeve van het orgel tastte de samenhang van de constructie ernstig aan. Het kerkbestuur zag zich genoodzaakt het historische bouwwerk in zijn geheel opnieuw aan te pakken en deze keer op een heel grondige wijze te restaureren.

Een kostbare en tijdrovende klus. Maar het resultaat is er dan ook naar. Dat is het meest te bewonderen binnenin de kerk. Maar ook is buiten aan het schip en aan de toren en de spits met zijn nieuw vergulde haan groot herstelwerk gedaan. Voor het voorbeeldige onderhoud van het kerkhof met de beukenhaag en het aanbrengen van een nieuw passend hekwerk met poort aan de Rijksstraatweg ontving de toenmalige beheerscommissie in 1998 reeds een aanmoedigingsprijs, waarbij toen al de toekomstige kerkrestauratie werd voorzien.

5. Staatsbosbeheer, Postbus 680, 6800 AR Arnhem, ter attentie van de heer Ir. P. A. van den Tweel, regiohoofd Gelderland, en mevr. Nicole Burgers.

Motte-burcht Mergelpe op de Duivelsberg

Vooraan in de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft Staatsbosbeheer voor het eerst de motte opgeschoond en de helling ervan o.m. met heide beplant. Echter de natuur ging daarna haar gang en het struikgewas overwoekerde meer en meer dit 1000 jaar oude verdedigingswerk. Als onderdeel van de z.g. blauw-groene dooradering van Nederland besloot Staatsbosbeheer deze belangrijke middeleeuwse burcht, die zeer uitzonderlijk uit twee mottes bestaat, te renoveren. De heuvel werd weer opgeschoond, de trap naar boven vernieuwd en tussen de grote en de kleine motte werd een aantal bomen gekapt. Zo werd de zichtas tussen beide mottes hersteld, werd het motteprofiel weer duidelijk en werd het prachtige panoramische uitzicht van bovenaf op de landstreek de Duffelt teruggebracht.

6. De heer en mevrouw M. Hilgers, Ooijse Bandijk 122, 6576 JH Ooij.

Boerderij

T-boerderij onderaan de dijk, die in hoofdvorm goed bewaard is gebleven. Vanaf de dijk maakt het huis een authentieke indruk. Aan de andere zijde wordt die indruk onder meer door grote tuindeuren en veel dakramen vertroebeld. Desondanks heeft de aanpassing aan de nieuwe woonbestemming met het nodige respect voor de oorspronkelijke bouwvormen en details plaatsgevonden. Te waarderen daarbij is het handhaven van de zesruits raamindeling en van de luiken alsmede de manier, waarop in de achtergevel de grote deel deur, de kleine staldeuren en het hooiluik zijn behouden. De voordeur werd naar een oude foto in oude luister hersteld. De voortuin heeft in zijn nieuwe opzet nog de traditionele vorm van de boerentuin vastgehouden. Het geheel is een voorbeeld voor toekomstige verbouwingen van boerderijen, die hun agrarische bestemming verliezen.

7. De heer V. Janitschek, Ooijse Bandijk 128, 6576 JH Ooij.

Woonhuis

Na een verwoestende brand werd dit voormalige boerderijtje, waarvan bijna alleen de buitenmuren overeind waren gebleven, met gevoel voor de bouwhistorie gerestaureerd. Met zijn zwarte plint, zijn witte gevels, en de maten van deuren en ramen komt het pand overeen met het huis van vóór de brand. In verhouding met de maten van het huis en de hoogte van de gevels is het nieuwe rietendak te dik en de dakkapel te groot uitgevallen. Desondanks moet deze herbouw bijzonder worden gewaardeerd. Met de naast gelegen voormalige boerderij vormt het nu weer een samenhangend ensemble. Beide panden naast elkaar versterken het waardevolle aanzicht aan de voet van de dijk.

8. De heer en mevrouw H. Buurman, Rijksstraatweg 34, 6574 AD Ubbergen.

Huize Schoonoord

Langdurig werd er aan de renovatie van het exterieur van dit classicistische bouwwerk gewerkt. Ontsierende latere toevoegingen, met name aan de achterzijde, werden verwijderd. Noodzakelijke vernieuwingen werden zoveel mogelijk in overeenstemming gehouden met de stijl van het huis. Ook de omliggende tuin en het hekwerk werden niet vergeten. Te zien is dat de aanleg van de voortuin nog niet is voltooid. Het naast het huis gelegen bijgebouw, op de plaats van het vroegere koetshuis, verstoort enigszins het aanzien van het landhuis. Een bescheiden aanpak van dat gebouw is gewenst om het hoofdgebouw in zijn waarde te laten. Schoonoord is door deze restauratie een pronkstuk met grote allure geworden.

9. De heer en mevrouw H. Wekking-Gerritsen, Nieuwe Holleweg 29, 6573 DT Beek.

Woonhuis

Wederopbouw-woning uit het begin van de jaren '50 van de vorige eeuw in de stijl van de Delftse school, die met de hele rij van huizen en winkels uit diezelfde tijd langs de Nieuwe Holleweg een samenhangend geheel vormt. Dit pand werd goed onderhouden en in de afgelopen twee jaar vakkundig gereinigd en geschilderd. De gevels met hun deuren en ramen en zelfs het kleine "geranium-balkonnetje" zijn respectvol behandeld. Het hekwerk langs de straat is in verhouding met het huis wat te nadrukkelijk aanwezig.

Uit de hiervoor genoemde negen genomineerden worden de volgende vijf door de jury - wegens hun bijzondere verdiensten - voorgedragen voor de toekenning van de eervolle onderscheiding:

1. De heer en mevrouw W.C.F.H. van Boldrik en mevrouw D. Daamen, Rijksstraatweg 81, 6573 Beek
2. De kerkvoogdij / beheersstichting N.H. Kerk, t.a.v. de heer J. van Doorn, Hermelijnstraat 20, 6573 XX Beek
3. De heer en mevrouw M. Hilgers, Ooijse Bandijk 122, 6576 JH Ooij
4. Staatsbosbeheer, Postbus 680, 6800 AR Arnhem, t.a.v. de heer Ir. P.A. van Tweel en mevrouw N. Burgers
5. Mevrouw J. van den Boogaard, Rijksstraatweg 55, 6573 CJ Beek

Tenslotte is de jury van mening, dat - wegens de best geslaagde en de meest verdienstelijke restauratie van de afgelopen twee jaren - de Ton Gijsbersprijs - moet worden toegekend aan:

De kerkvoogdij / beheersstichting van de N.H. kleine Bartholomeuskerk in Beek.

Beek-Ubbergen, 11 februari 2003